Móric Beňovský

naša historická osobnosť svetového formátu

Malokarpatské múzeum Pezinok
5.máj 2016
Vladimír Dudlák, PMP
Združenie Mórica Beňovského

intro

Móric Beňovský
- uhorský šľachtic slovenského pôvodu

* 20. september 1746, Vrbové, Slovensko
\+ 23. máj 1786, Cap Est, Madagaskar

Rok 2016 je rok Mórica Beňovského

V roku 2016 si s Móricom Beňovským pripomíname –

- 270-te výročie jeho narodenia,
- 240-te výročie korunovácie za veľkokráľa na Madagaskare
- 230-te výročie jeho tragickej smrti

pôvod, rodičia

matka – Rozália Révayová 1720-1760

šľachtický rod Révayovcov pochádzal z Turca, hlásili sa k slovenčine, ostali zachované písomnosti v slovenskom jazyku

otec – Samuel Beňovský 1703-1762

pochádzal zo zemianskeho rodu z Beňova neďaleko Bytče, slúžil u generála Peštvármedeiho v hodnosti plukovníka

ZMRZLINA
ADRIA
MÓRIC
BEŇOVSKÝ

detstvo, škola

Vyrastal vo Vrbovom

Navštevoval piaristické lýceum vo Sv. Jure

1759-60 Nobilis Hungaris
1760-61 Pronobilis Slavus

Neskôr podľa rodinnej tradície išiel na vojenskú školu

spory o dedičný majetok

Po smrti matky 1760 a po smrti otca 1762 nastali tlaky nevlastných švagrov, ktorí obrali mladých Beňovských o majetok

Móric si postupne vydobil dedičný dom v Hrušovom (Bzince), exekuoval dobytok aj ďalšie veci násilím naspäť

Švagrovia podávajú na Mórica žalobu na stoličný súd v Nitre

- z násilného odobratia majetku
- z poburovania ľudu proti zemepánom
- z apostázy (porušovania náboženskej disciplíny)
- zo šírenia jansenistických myšlienok

útek na Spiš

V roku 1767 uniká Móric za hranice Uhorska do Spišskej Soboty

Zuzana Hönschová, dcéra mäsiara

20. apríla 1768 - svadba v evanjelickom kostole v dedine Wielkanoc pri Krakove

Zapojenie sa do bojov Barskej konfederácie

- uväznenie na hrade Stará Ľubovňa - júl 1768
- syn Samuel - december 1768
- bojuje za nezávislosť Poľska proti Rusom 1768-69

Kazimierz Pulaski (1745-1779) – poľský šľachtic a vojenský veliteľ, bojovník Barskej konfederácie a americký generál, bojovník za nezávislosť Poľska a USA.
Móric Beňovský a Kazimierz Pulaski boli spolubojovníci a blízki partneri v Barskej konfederácii (1768–1772), kde bojovali proti snahám Ruska – Kataríny II Veľkej a poľského kráľa Stanislawa Poniatowskeho, bývalého milenca Kataríny Veľkej, o pripojenie Poľska k Rusku.

ruské vyhnanstvo

pád do zajatia – Kazaň, útek do Petrohradu

v Petrohrade opäť zajatie => doživotné vyhnanstvo

od novembra 1769 do mája 1770 putuje cez Sibír, Ochotsk do Boľšereckej na Kamčatke

cestou začína písať svoje Pamäti a cesty

Katarína II Veľká (1729-1796) – ruská imperátorka v rokoch 1762-1796.
Keď Móric Beňovský v boji proti Rusom na strane Barskej konfederácie padá do ruského zajatia, dekrétom cárovnej Kataríny II Veľkej je odsúdený na doživotné vyhnanstvo na Kamčatke. Beňovskému sa podarilo na čele vzbúrencov utiecť z Boľšerecka na Kamčatke a úspešne sa preplaviť až do čínskej provincii Makao. Rusko na čele s Katarínou II bolo neustále v strehu pred Beňovským, ktorého vnímali ako nepriateľa a potecionálne nebezpečenstvo pre Rusov, až do Beňovského smrti.

útek z Kamčatky, plavba

prejavuje sa ako vodcovská osobnosť
získava si priazeň veliteľa Nilova
učí francúzštinu jeho dcéru Afanáziu

v máji 1771 zorganizuje vzburu v Boľšereckej
zmocnia sa lode Sv. Peter a Pavol a utečú z Kamčatky
Beringov prieliv, ostrov Sv.Vavrinca, Aljaška, Aleutské ostrovy
súostrovie Rjúkú, Japonsko, Formóza (Taiwan)

Makao – 22. september 1771
Móric predá loď, vstupuje do francúzskych služieb
Na dvoch fr.lodiach sa plaví cez Indonéziu, Maurícius a
Madagaskar (apríl 1772), až do Paríža

James Cook (1728-1779) – významný britský objaviteľ, výskumník a moreplavec. Jamesovi Cookovi sa pripisuje ako európanovi prvenstvo pri objavovaní severného Tichého oceánu. Výprava Jamesa Cooka pri vylodení sa na jednom z Aleutských ostrovov našla ruského vyhnanca Izmailova, ktorého tam pri úteku z Kamčatky vysadil Beňovský, čím sám Cook potvrdil dôkaz, že v oblasti severného Pacifiku bola loď Mórica Beňovského s utečencami z Kamčatky ešte pred ním.

Paríž

stáva sa známou osobnosťou, píšu o ňom aj v Londýne
získava priazeň kráľa a kráľovský dekrét na založenie vojensko-obchodnej základne na Madagaskare

manželka Zuzana za ním prichádza do Paríža a cestuje s ním
jeho prvý syn Samuel umiera pár mesiacov pred jeho príchodom

Ľudovít XV. (1710-1774) francúzsky kráľ v rokoch 1715-1774.

Na základe Beňovského námorných, ale aj vojenských a veliteľských skúseností z plavby z Kamčatky cez severný Tichý oceán až do provincii Makao, kde Beňovský vstúpil do francúzskych služieb, menuje Ľudovít XV. dňa 30. decembra 1772 v Paríži Mórica Beňovského za plukovníka a veliteľa oddielu dobrovoľníkov. Móric Beňovský dostáva dekrét od francúzskeho kráľa, ktorý ho splnomocňuje založiť na Madagaskare francúzsku vojenskú a obchodnú základňu. Na základe tohoto kráľovského dekrétu pôsobí na Madagaskare vo francúzskych službách v rokoch 1774-76. V národnom archíve v Port Louis na ostrove Maurícius sa nachádza 17 šanónov rukopisov a agendy o Beňovskom z obdobia jeho pôsobenia na Madagaskare. Záznamy o ňom nájdeme aj v národnom archíve v Antananarivo na Madagaskare.

Madagaskar

V Paríži prebieha nábor dobrovoľníkov do **Beňovského zboru** – 22 dôstojníkov, 237 vojakov

22.máj 1773 vyplávali z prístavu Lorient v Bretónsku **smer Maurícius** (nepriazeň francúzskeho velenia)

vo februári 1774 priplával na Madagaskar do Antongilského zálivu, kde zakladá Louisbourg výstavba sídlisk, buduje cesty, mapuje okolie, kreslí mapy, geografický prieskum, meteorológia

získava priazeň domorodcov Betsimisaraka, usiluje sa pozdvihnúť ich úroveň

10. október 1776 – Anpansakabé – kráľ kráľov

Európa

1777 - vracia sa do Paríža na kráľovský dvor Ľudovít XVI. s Mariou Antoinettou

kráľ mu udeľuje vyznamenanie Kríž sv. Ľudovíta

V Paríži sa zoznamuje sa s Benjaminom Franklinom

v 1778 dostáva hodnosť francúzskeho generála s doživotnou rentou

Nepodarí sa mu na francúzskom dvore získať podporu pre ďalšiu misiu na Madagaskar

Ľudovít XVI. (1754-1793) francúzsky kráľ v rokoch 1774-1792.

Po návrate Beňovského z Madagaskaru v roku 1777 udeľuje Ľudovít XVI. Móricovi Beňovskému vojenskú hodnosť generála Francúzska a doživotnú rentu za jeho zásluhy a službu pre Francúzsko na Madagaskare.

Európa

Mária Terézia mu udeľuje 3. apríla 1778 titul grófa a vylepšuje rodinný erb

v Beckovskej Vieske kupuje pre rodinu kaštieľ

stáva sa tamojším zemepánom
narodili sa im dve dcéry Rozália a Žofia

Mária Terézia (1717-1780) – uhorská kráľovná v rokoch 1740-1780.

V roku 1778 po návrate Mórica Beňovského z Madagaskaru mu Mária Terézia udeľuje titul grófa a vylepšuje jeho rodový erb o motívy, ktoré súvisia s jeho námornými plavbami a Madagaskarom.

Európa

vstupuje do cisárskej armády
zúčastňuje sa bojov o bavorské dedičstvo

zakladá s Jozefom Marottim spoločnosť na výrobu lodných plachiet a vybudovanie obchodnej lodnej cesty Komárno–Rijeka

získava od Jozefa II dekrét na založenie kolónie na Madagaskare

Jozef II (1741-1790) – syn Márie Terézie a jej nástupca, od roku 1965 spoluvládca Uhorska, kráľ Uhorska až do svojej smrti.
V roku 1783 udeľuje Jozef II Móricovi Beňovskému výsadnú listinu, v ktorej ho splnomocňuje ako guvernéra založiť na Madagaskare kolóniu, ktorá by podliehala Viedni. Móric Beňovský predkladá na cisárskom dvore vo Viedni Jozefovi II unikátny projekt vodnej cesty spájajúcej Viedeň a Bratislavu s Jadranským morom.

Európa

1781 sa vracia do Paríža, kde istý čas pôsobí

uchádza sa o podporu misie na Madagaskar aj na anglickom kráľovskom dvore u Juraja III.

v Londýne odovzdáva rukopis svojej knihy Pamäti a cesty Hyacintovi Magellanovi, ktorého menuje za člena najvyššej rady Madagaskaru

1783 – v Belgicku v Spa sa stretáva s G.Casanovom

Giacomo Casanova (1725-1798) – taliansky spisovateľ, dramatik, poet a cestovateľ. Giacomo Casanova a Móric Beňovský sa stretli v druhej polovici roka 1783 v belgických kúpeloch Spa. Casanova opisuje stretnutie s energickým uhorským šľachticom, ktorý s vášňou rozprával o Madagaskare a generačne starší Casanova zatúžil vycestovať s Beňovským na Madagaskar a ochutnať krásu a pôvaby tamojších žien.

Amerika

v Paríži má intenzívy kontakt s veľvyslancom USA s Benjaminom Franklinom, ktorý mu otvára dvere do amerických obchodných a politických kruhov

Franklin je predsedom slobodomurárskej lóže

Beňovský v roku 1782 odchádza do USA

Benjamin Franklin (1706-1790) – americký filantrop, diplomat, vynálezca a objaviteľ, spoluzakladateľ USA, americký veľvyslanec vo Francúzsku (1776–1785).
Po návrate z Madagaskaru v roku 1777 sa Beňovský v Paríži zoznamuje s Benjaminom Franklinom, americkým veľvyslancom v Paríži. Napriek výraznému vekovému rozdielu sa stali osobnými priateľmi, v Paríži hrávali spolu šachy a vzájomne sa inšpirovali. Benjamin Franklin mu postupne otvára dvere do amerických obchodných a politických kruhov. V roku 1784, keď Beňovský odchádza na lodi Intrepid z Baltimore, ostáva Zuzana Beňovská, ktorá bola v pokročilom štádiu tehotenstva, v Baltimore, pod ochranou Benjamina Franklina. Po Beňovského tragickej smrti na Madagaskare (1786) Franklin zabezpečí pre Zuzanu návrat domov z USA cez Atlantický oceán až do Beckovskej Viesky.

Amerika

Beňovský ponúka projekt podpory americkej revolúcii a boja za nezávislosť USA

korešpondencia medzi Beňovským a Washingtonom

Zollichofer a Messonier - zmluva na 6 rokov, z USA odchádza na lodi Intrepid v júli 1784 na Madagaskar

George Washington (1732-1799) – hlavný veliteľ americkej armády a prvý prezident USA (1789–1797).

V amerických archívoch je zachovaná listová korešpondencia, sedem listov z obdobia rokov 1782-83 medzi Móricom Beňovským a Georgeom Washingtonom, vtedy hlavným veliteľom americkej armády. Georgea Washingtona zaujal Beňovského projekt podpory boja za nezávislosť USA proti Angličanom, v ktorom Beňovský navrhoval najať v Hesensku 3000 bojovníkov, prepraviť ich do USA a zapojiť do bojov za americkú nezávislosť. Vďaka americkým kontaktom a obchodnej spoločnosti Messonier a Zollichofer v roku 1784 štartuje z amerického mesta Baltimore Beňovského posledná misia na Madagaskar.

Madagaskar

Loď Intrepid Beňovského vysadí v zálive na severozápade ostrova a odpláva preč

Beňovský aj s časťou družiny, zbraní a materiálu sa púšťa do realizácie svojich plánov
s podporou domorodcov buduje na Cap Est svoje sídlo Mauritániu

píše list na Maurícius, snaží sa o priazeň Francúzov
avšak koncom mája pripláva loď La Louise
60 elitných strelcov, náhly útok

Beňovský padol v boji pri obrane svojej pevnosti
miesto jeho odpočinku – hrobu je stále neznáme

Elektro-Hauler 09246 Pleißa • Tel./Fax 03722/94697

Manželka Zuzana

Ostáva v Baltimore, pod ochranou Franklina
Čaká na správy z Madagaskaru a loď od Mórica

Po správe o Beňovského smrti sa vracia do Európy s podporou Franklina a jeho kontaktov, do panstva v Beckovskej Vieske aj s dvomi dcérami

Žije sama bez partnera do konca života
Dcéry sa postupne vydajú, majú potomkov
- vnúčatá po Móricovi

Manželka Zuzana prežije obe dcéry, dožije sa 79 r., zomiera 1.marca 1826, pochováva ju Pavol Hurban

Beňovský - spisovateľ

Dielo Pamäti a cesty vychádza v Londýne v roku 1790 v angličtine aj vo francúzštine

do roku 1799 je preložené do nemčiny, poľštiny, holandštiny a švédštiny

1808 vychádza v staroslovienčine, 1898 v maďarčine vyšlo aj v Japončine a ďalších mnohých jazykoch

vychádza a číta sa nepretržite 226 rokov, oceňované dielo aj z pohľadu literárneho, iný slovenský autor 18. alebo 19. storočia ho nepredstihol;

Prečo nie je povinným čítaním?

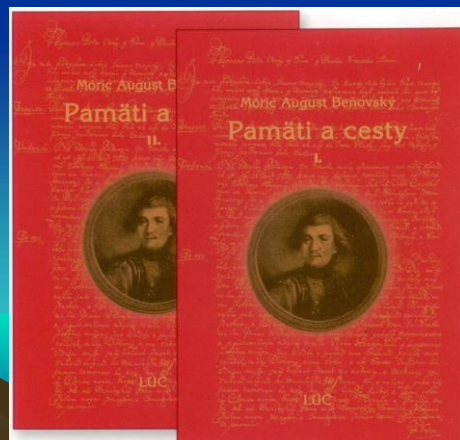

Beňovský - inšpirátor

Beňovského príbeh inšpiroval umeleckú tvorbu V Európe aj v Amerike v 18. a 19. storočí

Vznikajú divadelné hry, opery, operety, hudobné diela, básne a literatúra inšpirovaná Beňovského Knihou Pamäti a cesty

Divadelnú hru Sprisahanie na Kamčatke hrajú na Slovensku aj Štúrovci, hrá sa dodnes

Juliusz Slowacki – poľský romatický básnik píše dielo „Beňovský a iné básne“ je to v poľsku maturitná otázka

Inaugurácia americkej zástavy a Móric

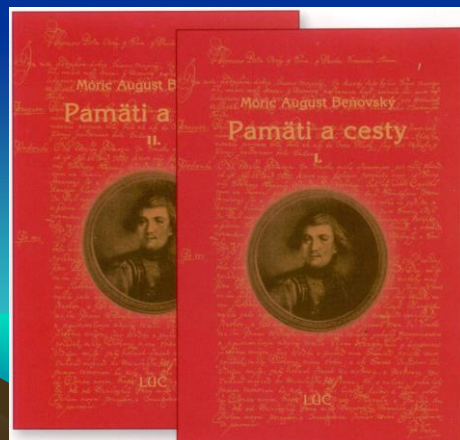

Ulice po Beňovskom

Na Madagaskare má ulicu v 4 mestách - Antananarivo, Antsirabe, Antsiranana, Antalaha

V Poľsku, kde je Móric národný hrdina, majú ulicu po Beňovskom v 20 mestách

V Budapešti, kde Móric nikdy nebol, je Moric Benovszky útca, je to maďarský národný hrdina

Ulica MB je vo Vrbovom, Bratislava nemá po Móricovi Beňovskom žiadnu stopu

Beňovského ul. v BA v Dúbravke je po Pavlovi Beňovskom

Námestie Mórica Beňovského

Bol podaný návrh na pomenovanie námestia po Móricovi Beňovskom v Bratislave v Starom Meste v lokalite STEIN

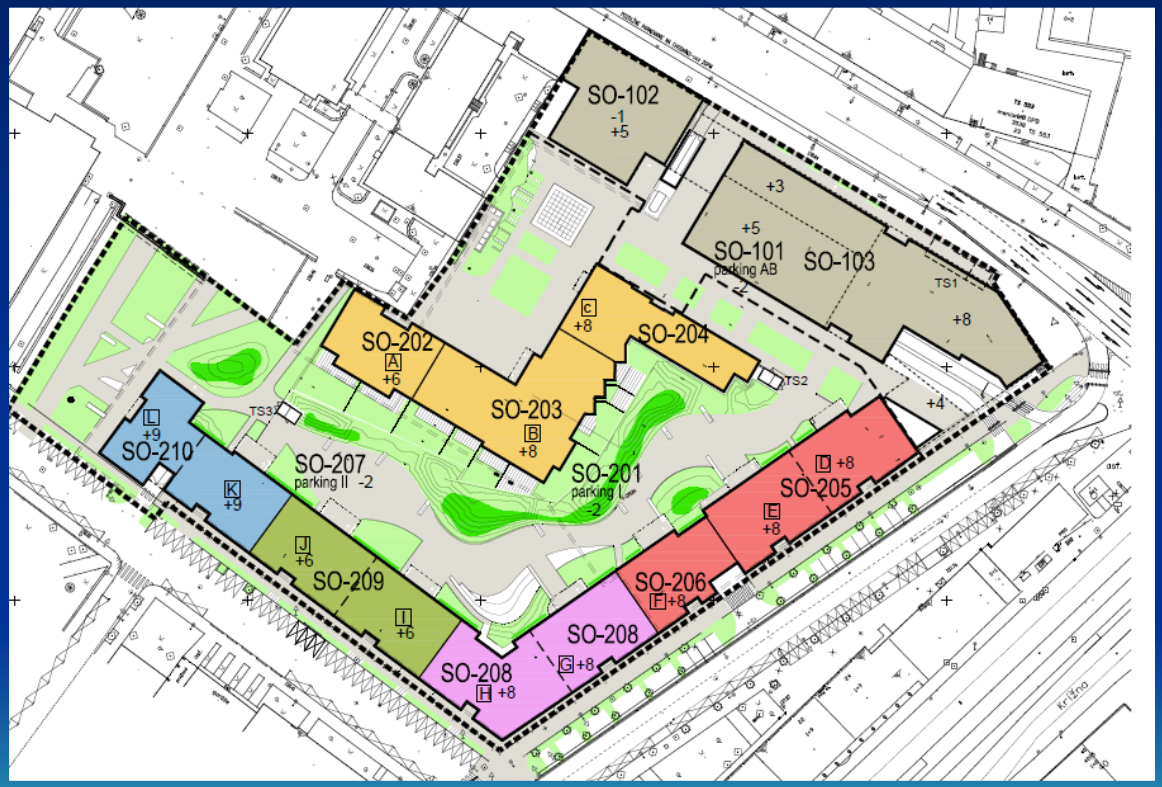

Súsošie, informačné tabule , historický obsah, ...

Zdroje

PhDr. Ľubomír Bosák, MÚ Vrbové, podskalka1@post.sk

Mgr. Patrik Kunec, PhD., historik, Univerzita Mateja Bella, BB, patrik.kunec@umb.sk

PaedDr. Patrik Kýška, MÚ Vrbové, prednosta1@post.sk

Prof. Vincent Múcska, PhD., historik, Univerzita Komenského BA, v.mucska@gmail.com

Archív a bádateľská činnosť Združenia Mórica Beňovského

Ďakujem Vám za pozornosť
Vaše otázky ...